

Розділ V. ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

УДК 343.23

П.А. Воробей ■ **СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО ЗЛОЧИНУ**

Розглядаються проблемні питання стадій вчинення умисного злочину. Зокрема проаналізовано окремі аспекти готування до злочину (ст. 14 КК), замаху на злочин (ст. 15 КК) та закінченого злочину (ст. 13 КК).

Ключові слова: *злочин, стадія, відмова, готування, змах.*

Рассматриваются проблемные вопросы стадий совершения умышленного преступления. В частности проанализированы отдельные аспекты приготовления к преступлению (ст. 14 УК), покушения на преступление (ст. 15 УК) и оконченного преступления (ст. 13 УК).

Ключевые слова: *преступление, стадия, отказ, приготовление, покушение.*

The problem issues of stages of committing a crime are considering in the article. In particular, some aspects of the preparation for a crime (Article 14 of the Criminal Code), attempt to commit a crime (Article 15 of the Criminal Code) and the completed crime (Article 13 of the Criminal Code) are reviewed.

Key words: *crime, stage, denial, preparation, attempt.*

1. ЗАГАЛЬНЕ ПОНЯТТЯ І ВИДИ СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ УМИСНОГО ЗЛОЧИНУ.

"Злочин, як і будь-яку іншу справу, не завжди вдається довести до кінця".

У боротьбі зі злочинністю часто виникає потреба визначити і встановити: 1) чи почався злочин? 2) чи він закінчився? 3) на якій стадії вчинення злочину його було припинено і чому він не був доведений до кінця?

Вирішення цих питань визначає межі, обсяг та міру відповідальності, тобто міра вчиненого визначає міру покарання. Тому практично важливо визначити наскільки реалізовано злочинний намір і чому

він не був доведений до кінця: 1) може злочин було припинено? 2) чи злочинець не зміг його закінчити? 3) чи він відмовився від його закінчення?

Умисний злочин, як і будь-яка інша вольова дія, є реалізацією суб'єктом свого злочинного наміру. Реалізація злочинного наміру з моменту виникнення і до досягнення злочинних наслідків проходить декілька етапів, які різняться між собою ступенем реалізації цього наміру і ступенем закінчення злочину.

Кожний такий етап у кримінальному праві називається стадією вчинення злочину. Таким чином: стадії вчинення умисного злочину – це поступові етапи злочинної діяльності, які різняться між собою характером вчинення дій, їх реалізації та закінчення. У кримінальному праві України існують наступні стадії вчинення умисного злочину: 1) готування до злочину (ст. 14 КК); 2) замах на злочин (ст. 15 КК); 3) закінчений злочин (ст. 13 КК).

У кримінально-правовій літературі деякі вчені у самостійну, окрему стадію виділяють створення та виявлення наміру. Але виявлення наміру, тим більше його створення, не може бути визнано такою, що має якесь практичне значення стадією вчинення злочину, оскільки: а) це ще не дія (без дії немає і не може бути злочину, за винятком, передбаченим законом); б) вони не наближають суб'єкта до реалізації наміру; в) не спрямовані безпосередньо на заподіяння шкоди і не можуть самі по собі їх заподіяти; г) а тому вони не суспільно небезпечні і не передбачені законом.

Питання про види стадій злочинної діяльності не знайшло єдиного вирішення ще в радянській літературі. Деякі вчені відносять до попередньої злочинної діяльності також і виявлення наміру, розглядаючи його, як початкову стадію вчинення умисного злочину передуючу готуванню. Однак, вони вважають, що ця стадія не тягне покарання¹. З такими твердженнями погодитись неможливо. Виявлення наміру – це вираження зовні будь-яким способом (усно, письмово) вчинити злочин без реальних дій. З іншого боку, вони вважають, що виявлення наміру, який являє собою суспільну небезпечність сам по собі, а не стадією злочинної діяльності, карається, як самостійний

¹ Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права: Общая часть / Пионтковский А. А. - М.: Госгориздат, 1961. - С. 485, 502; Советское уголовное право. Общая часть: [учебник]. - М.: Госиздат, 1952. - С. 277.

злочин, наприклад при погрозі¹. Такий висновок немає підстав, оскільки погроза – це не виявлення наміру – (власно кажучи, кожен злочин – це є вияв наміру!) –, а властиво дія, дія словом, яка спрямована на досягнення певного результату, певної мети.

Готування до злочину і замах на злочин у кримінальному праві називаються попередньою злочинною діяльністю. Ця діяльність має такі важливі ознаки: 1) об'єктивні, які характеризуються неповним вчиненням (виконанням) дій, що створюють об'єктивну сторону складу злочину та не настанням злочинних наслідків; 2) суб'єктивні ознаки – дії, що її утворюють, вчинюються тільки з прямим умислом, оскільки готування та спроба досягти небажаних наслідків неможливі.

Пленум Верховного Суду України у постанові від 7 лютого 2003 року зазначив, що замах на вбивство може бути вчинено лише з прямим умислом, тобто, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності, передбачала її суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання, але злочин не було доведено до кінця незалежно від волі винного².

Попередня злочинна діяльність можлива лише при вчинення умисних злочинів, які мають "матеріальні", а також і "формальні" склади злочинів (вбивство, рівно як і ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)), що можуть бути вчинені дією, чи бездіяльністю (наприклад, спроба матері позбавити життя своєї дитини, не годуючи її). Попередня злочинна діяльність неможлива: 1) у всіх необережних злочинах; 2) при перевищенні меж необхідної оборони (ст. 118 і ст. 124); 3) при вчиненні злочину у стані фізіологічного афекту (ст. 116 і ст. 123).

Стадії вчинення умисного злочину мають певну послідовність: 1) готування до злочину; 2) замах на злочин; 3) закінчений злочин. При цьому кожна наступна стадія повністю поглинає (фактично і юридично) попередню. Конструктивні особливості деяких складів злочинів такі, що вони або зовсім не мають попередньої злочинної діяльності (стадій), або можливі і зустрічаються дуже рідко. Наприклад, неможливий замах на погрозу вбивством (ст. 129 КК), розбій (ст. 187 КК) мабуть окрім випадків помилки в потерпілому, коли продовження злочину неможливе.

¹ Див. Курс советского уголовного права. Часть общая / [отв. ред. Беляев Н. А., Шаргородский М.Д.]. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. - Т. 1. - С. 544-546.

² п. 4 Постанови ПВСУ від 7 лютого 2003р. "Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи" // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1972-2004) / [за заг. ред. В. Т. Маляренка]. - К.: Ін Юре, 2004. - Т. 2. - С. 38.

Попередня злочинна діяльність має загальні підстави кримінальної відповідальності – склад злочину в діях особи. Цей склад утворюють ознаки того злочину, до якого готуються чи на який вчинюється замах, а також додатково ознаки ст. 14 чи ст. 15 КК. Тому будь-яка попередня злочинна діяльність кваліфікується з застосуванням ст. 14 чи ст. 15 КК. Наприклад, ст. 15 і ч.2 ст. 115 КК, або ст. 185 КК. Покарання за готування до злочину і за замах на злочин призначається відповідною статтею Особливої частини КК за даний злочин. Попередня злочинна діяльність утворюється і залежить від закінченого злочину, тому спочатку доцільно розглядати особливості та ознаки закінченого злочину.

2. ЗАКІНЧЕНИЙ ЗЛОЧИН

Злочин вважається закінченим тоді, коли вчинені дії містять всі ознаки складу злочину, описаного в диспозиції статті закону про кримінальну відповідальність. Визнання злочину закінченим залежить від того, як сформульовано в законі склад злочину і яка його законодавча конструкція. Залежно від цього визначається і момент закінчення злочину. Злочини, що містять так звані "матеріальні" склади вважаються закінченими з моменту настання злочинних наслідків: вбивство – з настання смерті, грабіж – майнового збитку, порушення правил безпеки руху – смерті, тілесних ушкоджень і т. ін.

Злочини, що містять так звані "формальні" склади, вважаються закінченими з моменту вчинення дії чи бездії, які утворюють об'єктивну сторону складу злочину: погроза вбивством (ст. 129 КК); порушення таємниці листування (ст. 159 КК); порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ч. 1 ст. 276 КК).

Конструкція деяких складів злочину така, що вони вважаються закінченими уже в момент – як тільки об'єкт ставиться в небезпеку. Наприклад, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами – ст. 263 КК. Бандитизм (ст. 257 КК) вважається закінченим уже з моменту організації, створення банди, тоді, коли банди ще не має, і ще не було вчинено нею ні одного нападу. Закінченим злочином є також згода стати членом банди, чи прийняти участь у вчинюваному нею нападі. Такі склади злочинів називаються укороченими (ст. 187, 257, 261 КК містять якраз такі склади злочинів). Висока суспільна небезпечність цих злочинів змушує законодавця перенести момент закінчення цих злочинів на більш ранішу стадію, на самий їх початок. Вчинення таких злочинів збільшує обсяг їх суспільно

небезпечних дій та відповідальність, але не впливає на їх кваліфікацію. Так, наприклад, кваліфікація розбою не змінюється від того - вдалось чи не вдалось злочинцеві заволодіти майном потерпілого.

Пленум Верховного Суду України у постанові від 6 листопада 2009 року №10 "Про судову практику в справах про злочини проти власності", зокрема, зазначив, що розбій вважається закінченим з моменту нападу, поєднаного з застосуванням або з погрозою застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, незалежно від того, заволоділа винна особа майном потерпілого чи ні¹. Разом з тим, для практики застосування законодавства про кримінальну відповідальність важливо відрізнити: момент - закінчення злочину і момент - закінченого складу злочину. Наприклад, при вчиненні розбою склад закінченого злочину виникає в момент нападу, а злочин продовжується і до нього можуть приєднатися інші особи, злочинці - співучасники, що було б неможливо, якби злочин уже був закінченим.

Ці обставини особливо важливо враховувати при вчинення продовжуваних злочинів, а також злочинів з укороченими складами. Всі злочини, для закінчення яких законом передбачені злочинні наслідки (смерть, ушкодження, майнові збитки), не можуть вважатися закінченими, якщо такі наслідки не настали. У таких випадках вчинене є лише замахом на вчинення злочину. Коли ці обставини не враховуються, то тоді трапляються істотні юридичні помилки. Наприклад, особа була затримана працівниками міліції, коли знаходилася в приміщенні магазину. Частина викрадених товарів було знайдено у неї, а частину біля магазину. Оскільки така особа була затримана на місці злочину і не встигла розпорядитися викраденим, то її дії не можна кваліфікувати як закінчену крадіжку.

3. ГОТУВАННЯ ДО ЗЛОЧИНУ (ст. 14 КК).

Готуванням до злочину визначається законом як підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину (ч. 1 ст. 14 КК). Готування до злочину - це є дії, спрямовані на створення умов і можливості вчинити злочин. Такими діями можуть бути: 1) придбання зброї, транспортних засобів, документів, інструментів інших знарядь; 2) вичення місця, обставин (приміщень, охорони, розташування об'єкту

¹ П. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. - Там само. - С. 75.

нападу, квартири, перебування в ній мешканців тощо); 3) усунення різних перешкод (сторожів, собак, загорож тощо).

Знаряддя і засоби вчинення злочину – це ті речі (предмети), за допомогою яких може бути досягнутий бажаний результат (зброя, яд, документ, інструменти – що полегшують вчинення злочину). Умови – це необхідні передумови, спрямовані обставини для вчинення злочину (вивчення місцевості, придбання документів, усунення перешкод, відвернення охорони і таке інше). Таким чином, готування відрізняється від замаху тим, що воно створює тільки умови для злочину, не загрожуючи безпосередньо об'єктові посягання. При цьому дії, що створюють об'єктивну сторону складу злочину, ще не виконуються.

Сутність готування полягає в тому, що ці дії: 1) не спрямовані безпосередньо на заподіяння шкоди об'єкту злочину, безпосередньої загрози об'єкту охорони вони не створюють (наприклад, готування ножа для вбивства, його загострення, скільки воно не продовжувалось би, заподіяти смерть неспроможне); 2) не створюють об'єктивну сторону складу злочину; 3) не наближають суб'єкта до об'єкта злочину, чи до потерпілого і не утворюють їх безпосереднього зіткнення; 4) не мають причинного зв'язку з майбутніми злочинними наслідками. Суспільна небезпечність готування полягає в тому, що воно створює умови і можливості вчинити злочин.

Кримінальна відповідальність за готування має загальні підстави і настає у всіх випадках, якщо воно значно суспільно небезпечне. Суспільна небезпека готування визначається: 1) важливістю об'єкта посягання; 2) змістом підготовчих дій, їх загрозливістю для об'єкта посягання; 3) особою суб'єкта, його рішучістю вчинити злочин, попередньою злочинною поведінкою; 4) іншими обставинами, які підтверджують рішучість вчинити злочин, довести його до кінця.

Звідси виходить, що не являють собою суспільної небезпеки готування до: 1) малозначних злочинів (пошкодження малозначних об'єктів або заподіяння надто невеликої шкоди); 2) малозначних підготовчих дій (придбання сірників для підпалу будинку сусіда, паперу для написання скарги чи анонімного листа і т. ін.). Готування до вчинення злочину невеликої тяжкості згідно ч. 2 ст. 14 КК не тягне за собою кримінальної відповідальності

Іноді готування до одного злочину містить в собі склад закінченого іншого злочину – наприклад, придбання зброї для вбивства. Такі дії утворюють сукупність двох злочинів і кваліфікуються за сукупністю, наприклад, за ст. 263, ст. 14 і ч. 2 ст. 115 КК. Сукупності

злочинів не утворюється тоді, коли готування є складовою, необхідною частиною іншого, більш тяжкого злочину. Наприклад, придбання зброї для створення банди, оскільки група без зброї – не банда. У деяких випадках готування утворює закінчений злочин, наприклад, організація озброєної банди (ст. 257 КК). Готування для вчинення злочину може утворювати як дія (придбання зброї, документів, яду і т. інші дії), так і бездіяльність – наприклад, не замикання дверей складу, сейфу для того, щоб дати можливість іншим особам (чи самому) вночі вчинити крадіжку.

Слідчо-судова практика свідчить, що до кримінальної відповідальності притягуються лише особи, які готувалися до вчинення лише тяжких злочинів. Тому, є обґрунтованою позиція ч. 2 ст. 14 КК, яка не передбачає кримінальної відповідальності за готування до злочину невеликої тяжкості.

4. ЗАМАХ НА ЗЛОЧИН (ст. 15 КК)

Замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дія або бездіяльність) безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі (ч. 1 ст. 15 КК). Замах на злочин – це невдала спроба особи вчинити злочин. Суб'єкт намагався, докладав усіх зусиль, але наслідок не настав, або він не зміг вчинити всіх своїх дій, які він мав намір вчинити.

Таким чином, замах – це безпосередні дії, спрямовані на те, щоб вчинити злочин, але бажані наслідки не настали незалежно від волі суб'єкта, чи винний не зміг вчинити всіх дій, які він мав намір вчинити.

Зміст і характер дій замаху визначаються ознаками об'єктивної сторони того злочину, який хотів вчинити винний. Це можуть бути: 1) дія чи бездіяльність (вистрелив, але не влучив, мати не годувала свою дитину і т. ін.); 2) дія, що не спричинила ніяких наслідків (відкрив сейф, але він був порожній і т. ін.); 3) дія, що спричинила наслідки, але не ті, яких бажав винний (хотів убити, але тільки поранив і т. ін.); 4) частина необхідних для винного дій, які він мав намір вчинити, наприклад, невдала спроба запустити двигун автомобіля з метою його заволодіння (ст. 289 КК); 5) всі дії, які винний мав намір вчинити і які на його думку могли бути достатніми для досягнення мети, але мета не була досягнута від незалежних від нього причин. Наприклад, пропозиція хабара була відхилена службовою особою; 6) або вчинені дії не дали бажаних наслідків – майно не було викра-

дено, смерть потерпілого не настала, вилучення плоду при аборті не настало і т. ін.

В залежності від того повністю чи частково були виконані дії, що складають об'єктивну сторону злочину, відрізняють: закінчений замах (ч. 2 ст. 15 КК); незакінчений замах (ч. 3 ст. 1 КК).

Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі. Наприклад, особа застосувала насильство до потерпілої, але через фізіологічну нездатність не змогла вчинити статевий акт, намагаючись її зґвалтувати.

При незакінченому замахові злочинні наслідки не тільки відсутні, але вони тут і взагалі неможливі, оскільки не виконані всі для цього необхідні дії. Отже, незакінчений замах має дві важливі ознаки: 1) не настали злочинні наслідки, тобто їх немає; 2) не виконані всі дії, необхідні для того, щоб такі наслідки настали. Незакінчений замах на крадіжку чужого майна вчинила, наприклад, особа, яка вночі, будучи у стані алкогольного сп'яніння, проникла у будинок і таємно намагалась викрасти гроші і спиртні напої та інше майно, але свій злочинний намір не довела до кінця у зв'язку з затриманням працівниками міліції.

Закінченим називають замах, в якому винний виконав всі дії, що були необхідні для настання наслідків, але такі наслідки не настали за обставин, від нього не залежних. Наприклад, винний вчинив постріл із рушниці, намагаючись вбити потерпілого, але не влучив. У складі злочину закінченого замаху є відсутня тільки одна ознака - злочинні наслідки, які могли настати, якби цьому не перешкодили незалежні від волі винного обставини. Наприклад, відсутність грошей у відчиненій шафі чи у кишені, або автомобіля у гаражі і т. ін.

У деяких випадках злочин не доводиться до кінця у зв'язку з відсутністю предмету злочину, чи тому, що були вжиті чи використані негодящі знаряддя чи засоби. Такий замах називається негодящим. У кримінальному праві відрізняють: 1) замах на негодящий предмет чи відсутній предмет - постріл в померлого (труп); проникнення у порожній будинок чи квартиру з метою заволодіти чужим майном; 2) замах з негодящими засобами - тобто застосування таких засобів, які не здатні, не спроможні спричинити бажані наслідки. Наприклад, спроба отруїти зубним порошком, заподіяти смерть ворожбою, намовленням і т. ін. Негодящий замах тягне за собою кримінальну відповідальність на загальних підставах, оскільки головним у злочині є злочинний намір.

Кримінальна відповідальність виключається у випадках: а) якщо замах вчинюється з особливо негодящими засобами які ні в якому разі не можуть заподіяти винним бажану шкоду; б) або погрожує дуже малозначними наслідками, і тому за ч. 2 ст. 11 КК не є злочином за відсутністю суспільної небезпеки. Наприклад, син викрадав у своїх батьків гроші для придбання спиртних напоїв. За своїм характером ці дії не мають суспільної небезпеки і злочином не являються.

Відмінність готування від замаху, полягає в тому, що при готуванні: 1) суб'єкт ще не входить у контакт з об'єктом кримінально-правової охорони; 2) готування ще не створює безпосередньої загрози, воно не спроможне спричинити злочинні наслідки, скільки воно не продовжувалось би; 3) підготовчі до злочину дії не створюють об'єктивної сторони складу злочину, до якого готується суб'єкт, вони не вказані у диспозиції статті закону про кримінальну відповідальність, бо - це ще не вбивство, викрадення тощо; 4) добровільна відмова при незакінченому злочині.

Кримінальна відповідальність за попередню злочинну діяльність ґрунтується на тому, що злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від волі винного (який намагався його вчинити). Але якщо злочин не доведено до кінця за волею винного, то ця особа згідно ст. 17 КК не підлягає кримінальній відповідальності.

Кримінальна відповідальність виключається, якщо особа добровільно і остаточно відмовилась від закінчення злочину, від доведення його до кінця. Безпідставно, наприклад, був засуджений В. за ст. 18 і ч. ст. 81 КК (ст. 17 і ст. 185 КК 2001р.). Він був визнаний винним у тому, що намагався викрасти товари із державного магазину, але не зміг довести свій намір до кінця з незалежних від нього причин. Судова колегія Верховного Суду України визнала засудження В. безпідставним і в своїй ухвалі зазначила таке. На попередньому слідстві і у судовому засіданні В. пояснив, що дійсно мав намір вчинити крадіжку, але дійшовши до прилавка, злякався відповідальності і вийшов із магазину. Суд визнав ці показання правдивими. Проте всупереч цьому у вироку вказав, що В. залишив магазин, не довівши злочину до кінця тому, що почув шум автомобіля, який наближався, і злякався, що його затримують. Такий висновок суду нічим не обґрунтований і суперечить показанням свідків Ч. і М. про те, що В. залишив магазин до прибуття автомашини з працівниками міліції. Він був затриманий лише через деякий час і не біля магазину, а за 300 м від нього.

Отже, В. добровільно відмовився від вчинення злочину. Відповідно до ст. 17 КК України особа, яка добровільно відмовилась від доведен-

ня злочину до кінця, кримінальній відповідальності не підлягає. Виходячи з цього судова колегія Верховного Суду України вирок про засудження В. скасувала за замах на вчинення крадіжки і справу закрила за відсутністю в його діях складу злочину¹.

Надання можливості злочинцеві на будь-якій стадії вчинення злочину відмовитися від його закінчення – є важливою обставиною для припинення злочинної діяльності. Згідно зі ст. 17 КК добровільна відмова від злочину – це умова, що повністю виключає кримінальну відповідальність, а не лише пом'якшує її. Але добровільна відмова не завжди виключає відповідальність, тобто не всяке припинення злочину виключає відповідальність за вчинене.

Відмова продовжити злочин виключає кримінальну відповідальність лише за сукупністю таких умов:

1. Якщо відмова від закінчення злочину була добровільною, а не вимушеною, тобто таке рішення винний прийняв самостійно і добровільно.

Мотиви відмови можуть бути різними і значення не мають – страх, жаль потерпілого, каяття, муки совісті, сумління тощо.

Ініціатива відмови може бути власною, чи надходити від інших осіб, але головне, щоб рішення про відмову було власним, щоб у ньому відбилася воля самого суб'єкта, тобто щоб він не був до цього рішення примушений, оскільки у такому разі відмова буде вважатися не добровільною.

2. Добровільна відмова можлива лише тоді, коли у суб'єкта є можливість закінчити злочин і він усвідомлює цю можливість.

Якщо ж злочин не може бути вчиненим за будь-якими об'єктивними причинами (негодящі засоби, нездоланий опір потерпілого, викриття охороною та інше), то тут добровільної відмови немає, а є об'єктивна неможливість закінчити злочин.

Таким чином – добровільна відмова від закінчення злочину це усвідомлена, добровільна і остаточна відмова від доведення попередньої злочинної діяльності до кінця, якщо є фактична можливість її закінчити.

Добровільна відмова від закінчення злочину виключає кримінальну відповідальність не за всі вчинені винним дії, а лише за припинений злочин, тобто за той злочин, що не був доведений до кінця. Кримінальна відповідальність не виключається за дії, що були вчи-

¹ Ухвала судової колегії Верховного Суду України у справі В // Практика судів України в кримінальних справах. – Київ. – Ст. 18–19.

нені до відмови, якщо вони містять склад якогось окремого злочину (ч. 2 ст. 17 КК). Наприклад, придбання вогнепальної зброї для вбивства з наступною добровільною відмовою вбити, виключає кримінальну відповідальність за готування до вбивства, але тягне відповідальність за ст. 263 КК за незаконне поводження зі зброєю.

Добровільна відмова може мати вигляд простого припинення дій, або може бути проявлена і в окремих діях - знищення документів, зняття зброї тощо. Найбільш важливим у добровільній відмові є питання - до якого часу, моменту вона можлива? Адже неможливо відмовитися від того, що вже вчинено, що вже сталося. Неможлива відмова і від того, чого ще не було. Таким чином, добровільна відмова неможлива після закінчення злочину. На стадії готування до злочину добровільна відмова можлива завжди (крім випадків, коли готування до злочину містить склад уже закінченого злочину (наприклад, у ст. 257 КК). Добровільна відмова можлива на стадії незакінченого замаху. Саме для цієї практичної потреби і розподіляються замах на закінчений і не закінчений. Щодо стадії закінченого замаху, то тут погляди вчених різняться.

Одні вважають, що оскільки у стадії закінченого замаху винним вчинені уже були всі дії, які на його думку були необхідні для досягнення бажаних наслідків, то в такому разі добровільна відмова (від вчиненого) - уже неможлива. У таких випадках мова може йти лише про діяльне каяття, що не є обставиною, яка виключає відповідальність, а лише пом'якшуючу її.

Інші вважають, що і в стадії закінченого замаху добровільна відмова можлива, але лише тоді, коли винний володіє ситуацією над подіями і може відвернути виникнення злочинних наслідків (погасити пожежу, дати потерпілому отруту і т. ін.). У тих же випадках, коли винний не може втрутитися у події і не може володіти ними за відсутністю перерви в часі між дією і її наслідком, добровільна відмова в стадії закінченого замаху - неможлива. Наприклад, при пострілі в потерпілого при замахові на вбивство.

Після закінчення злочину добровільна відмова перестає бути можливою.

Можливе лише дійове каяття, яке є обставиною, що значно пом'якшує відповідальність (п. 1 і 2 ст. 66 КК) (усунення заподіяної шкоди, відшкодування збитків і т. ін.). У деяких випадках дійове каяття визнається законом підставою для звільнення винного від кримінальної відповідальності (ст. 45 КК). Добровільна відмова від закінчення злочину має значні особливості, якщо злочин вчинено спільними зусиллями кількох осіб (ст. 31 КК). Для одних (виконавців) для

цього досить припинити свої дії, перестати діяти, а для інших добровільна відмова вимагає виконати дії, які спроможні відвернути вчинення, закінчення злочину - відібрати зброю, відмовити виконавця, сповістити органам влади і т. ін.

Згідно зі ст. 31 Кримінального кодексу України:

У разі добровільної відмови від вчинення злочину виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 КК України. У цьому випадку інші співучасники підлягають кримінальній відповідальності за готування до того злочину або за замах на той злочин, від вчинення якого добровільно відмовився виконавець.

Не підлягають кримінальній відповідальності при добровільній відмові організатор, підбурювач чи пособник, якщо вони відвернули вчинення злочину або своєчасно повідомили відповідні органи державної влади про злочин, що готується або вчиняється. Добровільною відмовою пособника є також ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або неусунення перешкод вчиненню злочину.

У разі добровільної відмови будь-кого із співучасників виконавець підлягає кримінальній відповідальності за готування до злочину або за замах на злочин, залежно від того, на якій із цих стадій його діяння було припинено.

Як бачимо, проблемні питання стадій вчинення умисного злочину існують не тільки щодо самих злочинів чи замаху на них, але й відповідальності за їх вчинення як однією так і кількома (багатьма) особами.

Використана література:

1. Пионтовский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права: Общая часть / Пионтовский А. А. - М. : Госюриздат, 1961. - С. 485, 502.
2. Советское уголовное право. Общая часть : [учебник]. - М.: Госиздат, 1952. - С. 277.
3. Курс советского уголовного права. Часть общая / [отв. ред. Беляев Н. А., Шаргородский М.Д.]. - Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1968. - Т. 1. - С. 544-546.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003р. "Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1972-2004) / [за заг. ред. В. Т. Малярєнка]. - К. : Ін Юре, 2004. - Т. 2. - С. 38.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 "Про судову практику в справах про злочини проти власності" // Постанови Пленуму Верховного Суду України (1972-2004) / [за заг. ред. В. Т. Малярєнка]. - К. : Ін Юре, 2004. - Т. 2. - С. 79.

6. Ухвала судової колегії Верховного Суду України у справі В. // Практика судів України в кримінальних справах. - Київ. - Ст. 18-19.
7. Дурманов Н. Д. Стадии совершения преступления по уголовному праву / Дурманов Н. Д. - М.: Государственное издательство юридической литературы, 1955. - 209 с.
8. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление и покушение на преступление по уголовному праву / Кузнецова Н. Ф. - М.: Изд. МГУ, 1958. - 203 с.
9. Коржанский М. И. Нариси уголовного права / Коржанский М. И. - К.: Генеза, 1999. - 208 с.
10. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна: [курс лекцій] / [за ред. М.І. Коржанського]. - К.: Атіка, 2001. - 432 с.

УДК 343.982.33

В.В. Бірюков

**ОБ'ЄКТИ ОБЛІКУ ТА ІНФОРМАЦІЯ ПРО НИХ,
ЩО ВМІЩУЄТЬСЯ В БАЗИ ДАНИХ
КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ТА ІНШИХ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ**

В статті на основі аналізу наукових думок, що склалися в криміналістиці на сьогодні, розглянуто об'єкти криміналістичних інформаційних систем. Висловлено думку, що об'єктами обліку є об'єкти матеріального світу та події. Ні сліди невстановлених об'єктів, ні інформація, не є об'єктами обліку. Вони лише "представляють" об'єкт в певній інформаційній системі. Інформація, що містять бази даних інформаційних систем, повинна бути достатньою для ідентифікації об'єктів обліку.

Ключові слова: *інформаційні системи, криміналістичні обліки, об'єкти обліку, сліди, інформація.*

В статье на основе анализа научных мыслей, сложившихся в криминалистике на сегодня, рассмотрены объекты криминалистических информационных систем. Высказано мнение, что объектами являются объекты материального мира и события. Ни следы неустановленных объектов, ни информация не является объектами учета. Они лишь "представляют" объект в определенной информационной системе. Информация, содержащаяся в базах данных информационных систем, должна быть достаточной для идентификации объектов учета.

Ключевые слова: *информационные системы, криминалистические учеты, объекты учета, следы, информация.*

The article is based on analysis of scientific opinions prevailing in criminology today considered objects of forensic information systems. He suggests that the objects are objects of the material world and events. No traces *navstanovlenyh* objects or information are not subject to registration. They